

Terörizm Ekonomisi ve Radikalleşme

Terörist örgütlerin sağladığı/vadettiği statüko ve daha önemlisi ekonomik olanaklar, tercihi kolaylaştırmaktadır. Bunun anlamı, terörist örgütlenmenin prestiji ve ekonomik olanakları arttıkça, potansiyel üyeler için sağladığı teşvikin de büyümesidir.

Harun ÖZTÜRKLER

Terörizm ekonomisi, terörizmin ekonomik, ekonomi-politik ve ekonomi-sosyolojik nedenlerini ve sonuçlarını çalışan ekonominin bir alt bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bu tanımda yer alan her bir boyut çerçevesinde terörizmin nedenlerini ve sonuçlarını anlamadan, terörizme ve sonuçlarına karşı, etkili ekonomik, sosyolojik, politik ve askerî politikalar geliştirebilmek olanaklı değildir. Fakirlik, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, fırsat eşitsizliği gibi faktörlerin temel nedenleri arasında yer almasına ve işgücü kaybı, yatırım ortamının bozulması, belirsizlik ve getirdiği etkin olmayan ekonomik kararlar, önemli ekonomik aktivitelerin ertelenmesi ve bunların sonucunda ortaya çıkan ulusal gelir ve refah kaybının terörizmin önemli sonuçları arasında yer almasına karşın, sözünü ettiğimiz üç boyutlu ve disiplinlerarası bir çalışma olmadan, terörizmi ve sonuçlarını doğru anlamak ve doğru değerlendirmek kolay değildir. Bu çalışmanın amacı, terörizm ekonomisini kısaca tanıtmak ve radikalleşmenin aslında terörizmi doğuran sosyo-ekonomik ve politik sürecin bir aşaması, süreçsel bir parçası olduğuna vurgu yapmaktır.

Ekonominin iki temel kavramı *teşvik* (özendirme) ve *kısıttır*. Hanehalkları (tüketiciler) gelirleri ve mal ve hizmetlerin fiyatlarının belirlediği bütçe kısıtı altında mal ve hizmetlerin tüketiminden elde ettikleri bireysel faydalarını ençoklamak isterler. Firmalar, finansal olanakları, kullandıkları üretim faktörlerinin fiyatları ve rekabetçi piyasalarda üretip sattıkları malların fiyatlarının belirlediği kısıtlar altında karlarını ençoklamak

isterler. Hükümetler ise, vergi ve vergi dışı gelirleri altında vatandaşlara sundukları hizmetler ile onların sosyal refahlarını ençoklamak isterler. Buradan yola çıkarak, terörizmin hem bireysel hem örgütsel hem de devlet terörizmi düzeylerinde benzer biçimde teşvik ve kısıtları içeren kararlar içerdiğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda, terörizm ekonomisi bu teşvik ve kısıt süreçlerini ekonomik metodolojisinin kavram ve araçları ile analiz eder.

Öte yandan, sosyal bilimler ve bu arada ekonomi bilimi davranışsal varsayımlar üzerine kurgulanırlar. Bu ise, analiz için geliştirilen metodoloji ve araçların, ne kadar sofistike olurlarsa olsunlar ve farklı durumları analiz edebilmek için ne kadar kalibre edilebilirlerse edilsinler, her davranışsal sapmayı açıklamalarının mümkün olmayacağıdır. Örneğin, terörizm ekonomisinin ders kitabı versiyonu, terörizmin nedeni olarak kalkınma süreçlerindeki aksaklıkları görmektedir. Bu aksaklıkların başında yoksulluğun ve yoksunluğun giderilememiş olması sayılmaktadır. Dahası, bu yaklaşıma göre, eğitim ve sağlık gibi beşerî sermaye unsurlarının ve diğer fırsat eşitliği olanağı yaratan unsurların kalkınma sürecinde yaratılamamış olması, bu yoksulluğu ve yoksunluğu kalıcı kılmakta ve ümidi kırılmış bir kitle, özellikle gelecek ümitlerini kaybetmiş bir genç kitlenin, bir terörizm insan kaynağı havuzunun oluşmasına neden olmaktadır. Öte yandan, biz biliyoruz ki tüm teröristler yoksul ve yoksun değiller, dahası yoksul ve yoksun sosyal sınıflardan ve az gelişmiş ve düşük gelirli ülkelerden gelmemektedir. Böylece, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği,

Tüm teröristler yoksul ve yoksun değiller, dahası yoksul ve yoksun sosyal sınıflardan ve az gelişmiş ve düşük gelirli ülkelerden gelmemektedir. Böylece, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği, eğitim ve sağlık koşullarında yetersizlik gibi faktörler ile en azından bireysel düzeyde terörist örgütlenme ve aktivite içerisinde yer alma tercihi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmak, her zaman olanaklı değildir.

eğitim ve sağlık koşullarında yetersizlik gibi faktörler ile en azından bireysel düzeyde terörist örgütlenme ve aktivite içerisinde yer alma tercihi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmak, her zaman olanaklı değildir. Dahası, kısıtlı da olsa, ampirik çalışmalar, teröristlerin önemli bir kesiminin geldikleri toplum katmanlarının ortalamasından daha iyi eğitilmiş ve yüksek gelir düzeyine/potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir. Böylece, ampirik bulgular, demokratik kurumların gelişmişliği ve bireysel ve toplumsal tepki ve

talepleri dillendirme kanallarının varlığı ve eğitimin düzeyinden çok niteliğini dikkate almadan eğitim ve gelir ile terörizm tercihi arasında direkt bir parametrik ilişkinin kurulamayacağına işaret etmektedir. Bu tespitten yola çıkarak, terörizm ekonomisinin seçili ekonomik değişkenler ile terörizm arasında matematiksel kesinlikli ilişkileri araştırmanın ötesinde teşvik ve kısıt sisteminin terörist örgütlenme ve aktivite içerisinde yer alanların davranışlarını nasıl etkilediğini araştırdığının altını çizmeliyiz. Terörizm ekonomisinin bu çerçevedeki davranışsal tespitlerinden birisi, terörist aktivitenin örgütsel bir yapı içerisinde kurgulanması ve bu yapının bireylere diğer türlü sahip olmadıklarını hissettikleri bir sosyal kimlik ve üyelik vermesidir. Bir diğer davranışsal tepki bir fiili veya kurgusal bir *işgalci* gruba karşı var olan bir ulusal ve dinî kimlik üzerinden örgütlenen bir terörist organizasyon içerisinde olmanın verdiği *gurur* ve *imanın gereği* psikolojisidir. Ancak her iki durumda da bireyin terörist aktivite içerisinde yer alma yönünde tercih yapmasında ülkenin sosyo-ekonomik yapısının kalkınmışlık düzeyinin ve devletin kurumsal örgütlenmesinin alternatif yaratamamak anlamında yetersiz olmasının önemli bir rol oynadığına da vurgu yapmalıyız. Bu bağlamda terörist örgütlerin sağladığı/vadettiği statüko ve daha önemlisi ekonomik olanaklar, tercihi kolaylaştırmaktadır. Bunun anlamı, terörist örgütlenmenin prestiji ve ekonomik olanakları arttıkça, potansiyel üyeler için sağladığı teşvikin de büyümesidir. Bu teşvik sisteminin varlığının önemi bir kanıtı, terörist organizasyonlarda gözlememen ve *hedef*

sapması adı verilen dönüşümlerdir. Yeni üye havuzu için prestij ve ekonomik olanak anlamında giderek daha çok olanak sağlamak durumunda kalan bu organizasyonlar, başlangıçtaki politik veya dinî hedeflerinden sapmakta, birer illegal ekonomik örgütlenmeye dönüşmek durumunda kalmaktadır. Bu konudaki bir diğer baskı, elbette büyüyen üye sayısının yaşamsal ve eylemsel araç-gereç ihtiyacını karşılamak zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Yukarıda tartışılan teşvik ve kısıt sistemi, örgütsel yapılarının bir sonucu olarak hedef sapması dönüşümüne tabi olan terörist organizasyonların radikalleşmesi sürecini başlatmaktadır. Böylece hem örgütlenme yapısı hem kaynak yaratma kanalları hem de eylemsel anlamda radikalleşen bu örgütler, toplumsal yapının sosyo-ekonomik ve politik anlamda en dipteki katmanlarından ve dolayısıyla radikalizme daha yatkın bireylerinden üye devşirmek zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla nedensellik süreci, radikal terör örgütünden radikal teröriste ve daha radikal teröristten daha radikal terör örgütüne dönüşme, ampirik ekonominin terminolojisi ile iki yönlü nedensellik süreci biçiminde çalışmaktadır.

Terörizmle radikalleşme süreci arasında yukarıda tasvir edilen kompleks ilişki, hükümetlerin ve toplumların terörizm ve radikalleşme ile mücadelelerini zorlaştırmaktadır. Bu süreç her şeyden önce ilk akla gelen askerî çözüm önerisinin başarı olasılığının neden zayıf olduğunu da açıklamaktadır. Bu süreç aynı zamanda, bugün artık ekonomik kaynaklar ve insan kaynağı ve etki alanı anlamında uluslararası

bir nitelik alan terörizm ve radikalleşme ile mücadelenin uluslararası ekonomik, sosyal ve politik bir diplomatik ve askerî iş birliğini gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Terörizm ve radikalleşme süreci ile ilgili belki en önemli tartışma mücadelenin niteliği ile ilgilidir. Ekonomik metodolojinin ve dolayısıyla terörizm ekonomisinin temel analiz araçlarından birisini fayda-maliyet analizi oluşturmaktadır. Bu yazının kapsamı dışında olan terörizmin ekonomik kaynak ve insan maliyetleri ve toplumsal yapıda yarattığı tahribat dikkate alındığında, terörizm ve radikalleşme ile mücadelenin terörizm sürecinin ortaya çıkmasından önce, koruyucu/engelleyici olmasının bir zorunluluk olduğuna işaret etmektedir. Böylece mücadelenin iki boyutu söz konusudur, ilki mevcut terörizmle mücadele ve ikincisi potansiyel radikalleşme ve doğuracağı terörizmle mücadele. İlkinden elde edilen deneyim ve toplanan bilgi ve analizler, ikinci tür mücadele içinde önemli bir kaynak oluşturacaktır. Ancak, yukarıdaki tartışma, her mikro nitelikli mücadelenin başarı şansının az olduğuna işaret etmektedir. Buradaki analiz, doğru mücadelenin yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumsal, sosyal, ekonomik ve politik örgütlenmelerin gözden geçirilmesini, ekonomik ve sosyal anlamda sahip olunan kaynaklar ve fırsatlar bağlamında daha eşitlikçi ve politik anlamda daha demokratik toplumsal ve politik örgütlenmelerin oluşturulması gerektirdiğini ortaya koymaktadır. ○

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, ORSAM Ortadoğu Ekonomileri Danışmanı